

VIZIJA PROSTORSKEGA RAZVOJA SLOVENIJE

Prof. dr. Andrej Pogačnik, upokojen
JEL: R000, R200, R300
UDK 711.4 (497.4)

I have a dream ...
Martin Luther King

Povzetek

V članku avtor kritično razmišlja o dosedanjem in načrtovanem prihodnjem prostorskem razvoju Slovenije. Opozarja na odsotnost strateških vizij in alternativnih možnosti v prostoru, ki jih uradne načrtovalske institucije vedno znova spregledajo in se zadovoljijo z neobveznim ponavljanjem zavez o trajnosti, nizkoogljični družbi, policentrizmu, javnem prometu, prehranski neodvisnosti itd. Pri tem večinoma ni konkretnih zavez o prostorskih umestitvah. Avtor predstavi vrsto novih zamisli po ključnih sektorjih rabe prostora.

Ključne besede: prostorsko načrtovanje, Slovenija, dolgoročno načrtovanje, futurologija, kritika

Abstract

In this article, the author responds to his critics on the present and future state of spatial development in Slovenia. In the official documents there are very few new strategic projects or visions of spatial development. Official planning institutions repeat well known declarations, such as sustainability, a low-carbon society, polycentrism, green mobility, domestic food production, etc. However, this agenda is largely without concrete spatial location. The author describes many new project proposals within the main spatial planning sectors.

Key words: spatial planning, Slovenia, long-term planning, futurology, criticism

1. UVOD

Smo pred posodobitvijo dokumenta Strategija prostorskega razvoja Slovenije. Doslej videno in prebrano kaže na ponavljanje leporečja o zelenem, trajnosti, vzdržnosti, koheziji, obnovljivosti, sodelovanju javnosti, pariških zavezah in podobnem. Ni novih, svežih zamisli in še manj vizij konkretnih prostorskih umestitev. Če že, govorimo oziroma pišemo z istimi stereotipi kot v zadnjih desetletjih. Ponavljane istih »resnic« je tako vztrajno in medijsko podprto, da celo med sposobnimi prostorskimi načrtovalci ne zasledimo več drugačnih idej od tistih, ki so uradne in nenasprotujoče si. Kot da ne živimo v drugačnih časih, okoliščinah, izzivih, tudi drugačnih tehnologijah in možnostih digitalne dobe. Zato potrebujemo nove vizije, pa čeprav utopične, neuresničljive, skratka take, ki so daleč od že uhojenih usmeritev.

To pisanje uporablja prihodnji čas, kot da se nekaj bo zgodilo. Toda avtorjeva vizija prostorskega razvoja Slovenije se verjetno ne bo uresničila. Naš nesrečni

narodni značaj preveč teži k delitvam, nasprotovanjem, škodovanjem drugim, zlasti pa ne k uresničevanju skupnega dobrega. Vizija naj bo vsaj za razmislek o drugačnih možnostih, čeprav bodo usmeritve ostale enake.

2. DEMOGRAFIJA IN PROSTOR

Slovensko prebivalstvo se bo počasi, a zanesljivo zmanjševalo. Podaljševanje življenjske dobe bo le upočasnilo ta proces. In kaj potem, če nas bo manj? Lahko bomo živeli v čistejšem okolju, sredi narave, z več prostora za graditev enodružinskih hiš, z manj izdatki za javne servise – ki bodo služili manj ljudem. Čemu bi si prizadevali za enako ali več populacije, če pa vemo, da populacijski primanjkljaj lahko zapolnijo le migranti, in še to večinoma iz neevropskih dežel? Zakaj naj bi ti zaradi manjše rodnosti sčasoma zamenjali Slovence? Seveda pa je prav zato treba spodbujati slovensko rodnost s socialnimi prejemki, delovnimi mesti doma (in ne na tujem), poceni stanovanji za mlade, lokacijami za ustanavljanje novih podjetij in podobnim.

3. VPRAŠANJE OBLIKOVANJA POKRAJIN

Opustili bomo zamisel o regionalizaciji Slovenije. Razlogov je več. Prvi je, da je celotna država primerljiva z evropsko regijo NUTS 2 in da bi celo dve ali tri regije bile premajhne. Nujne regionalne naloge bo opravljalo 12 statističnih regij in njihove regionalne razvojne agencije. Država bo s svojim strokovnim in upravnim aparatom razreševala pomembnejše regijske prostorske naloge, občine pa bodo pri večjih skupnih projektih sodelovale na medobčinski ravni.

Če bi ustanovili nove regije ali pokrajine, bi se razvila le še ena plast administracije, porabe javnega denarja, zapletanja vseh vrst postopkov. Pokrajin bi bilo preveč, saj se je celo pri dosedanjih težnjah po regionalizaciji izkazalo, da bi jih bilo 12 premalo in da imajo regionalne razvojne agencije celo svoje subregionalne podružnice. Na nekoliko višji ravni bi se ponovila zgodba o drobljenju slovenskih občin.

4. ČEZMEJNO PROSTORSKO SODELOVANJE

Po osamosvojitvi Slovenije in še bolj po včlanitvi v EU smo veliko stavili na čezmejno sodelovanje. A se je pokazalo, da je to iluzija. V resnici je vedno šlo za rivalstvo, v katerem je Slovenija praviloma šibkejši člen: ne leži v središčnih prostorih Alp (glede na države alpskega loka) ne v osrednjem območju urbanizacije srednje Evrope (glede na regijo CADSES in trikotnik Dunaj–Bratislava–Budimpešta) ne v turistično najbolj mikavnih delih Mediterana (glede na Sredozemsko regijo). Sodelovanje severnojadrijskih pristanišč v resnici pomeni le konkurenco med Trstom, Benetkami, Kopro in Reko, in sicer katero bo imelo čim boljše prometne povezave z zaledjem. Zato bomo v prihodnje pri čezmejnem sodelovanju zelo previdni in se vključevali samo tam, kjer sodelovanje koristi prinaša tudi nam. Tako sta na sodelovanje »obsojeni« obe Gorici, deloma bi to bilo koristno tudi za Gornjo Radgono z Radgono (Bad Radkersburgom). Večja privlačnost obmejnih turističnih regij bi lahko temeljila na povezanih kolesarskih in pešpoteh ali na obvodnem turizmu na Kolpi. Še najmanj problematično je čezmejno sodelovanje z višegrajskimi državami zaradi prometa in logistike, pri čemer »preskočimo« konkurenčni Italijo in Hrvaško. Zelo zadržani moramo biti glede sodelovanja na zahodnem Balkanu. Izkazalo se je, da tam ne igramo večje vloge, saj so njihove oči uprte v Avstrijo, Nemčijo, Italijo, mi pa smo dobrodošli le kot prehodna dežela.

5. SISTEM NASELIJ

Že desetletja ponavljamo isti teoretični vzorec urbanega sistema. Po osamosvojitvi smo sicer poudarili razvojno

os Koper–Ljubljana–Maribor, nismo pa spreminjali preostale urbane piramide. Spregledali smo občutno boljše dostopnost, težnje k rasti večjih aglomeracij in težnje h kopičenju javnih dejavnosti na višji ravni obsega in kakovosti storitev. Zato bomo razvoj urbanih servisov in javnih investicij (v univerze, bolnišnice, javno upravo, sodstvo, policijo, kulturne ustanove in športne objekte) usmerjali v večja regionalna središča – Ljubljano, Maribor, obalno somestje, Kranj, Novo Gorico, Celje in Novo mesto. Zaradi obrobne lege in drugih kazalcev ogroženosti bomo nekaj več pozornosti posvetili še subregionalnim središčem – Kočevju, Ilirski Bistrici in Črnomlju.

Preostala mesta naj svobodno tekmujejo in se razvijajo po načelih dostopnosti, gravitacij, investicijskih zmožnosti in drugih, lastnih razvojnih spodbud. Ali lahko rečemo prebivalcem Vitanja, da ne smejo imeti Centra vesoljskih tehnologij, ker so preniško na lestvici urbanega sistema? Ali Lendavčanom, da jim ne pripada razgledni stolp, ki bi ga zaslužila Murska Sobota? To sta le dva primera absurdnosti teorije središčnih krajev v sodobnih razmerah. Po drugi strani pa stalno poudarjamo zaostajanje Trbovelj, Maribora in še kakšnega mesta, pa čeprav so tam zelo dobri pogoji človeških virov, dostopnosti, energetske, industrijske zmogljivosti, že zgrajena javna infrastruktura. Gre za stalno posredno ali neposredno financiranje teh mest iz skupnih sredstev ob hkratnem pomanjkanju tamkajšnjih lokalnih iniciativ v podjetništvo ter na splošno politične volje za lasten razvoj.

Ker so mesta postala prevladujoča oblika naselitve, razvoja, rasti BDP, lokacij izobraževanja, potrošnje in vseh drugih razvojnih procesov, jih ne bomo prostorsko omejevali. Nove površine za graditev bomo iskali zlasti v ravninskih gozdovih okoli njih, na degradiranih površinah, nepozidanih pobočjih bližnjih vzpetin, pa tudi kot zaposelnitve in zgostitve. Omogočali bomo graditve enodružinskih hiš v zelenju, čeprav na manjših parcelah. Nove tehnologije ravnanja z odpadki, energetska (samo)oskrba, reciklaža, promet in telestoritve bodo omogočali trajnostno ekološko nevprijetnost enodružinske gradnje. Stanovanja v velikih večstanovanjskih čebelnjakih nimajo prihodnosti, čeprav je treba manjši segment stanovanjskega trga zagotoviti tudi gosti gradnji blizu mestnih središč.

Prenova starih naselbinskih središč mora zagotoviti najmanj tretjino površin stanovanjem, in to višje kakovosti in cenovnega razreda. Tako historična jedra pritegujejo del mlajše, bolj izobražene in ekonomsko močnejše populacije. Socialna, manj kakovostna stanovanja ne smejo biti locirana v starih delih mest, saj to pospešuje getoizacijo, socialno razslojevanje, selitev dejavnosti na obrobje in vrsto drugih negativnih procesov.

Stara mestna jedra morajo ostati in postati »dnevne

sobe« urbanega življenja, tudi za obiskovalce predmestij in podeželja, pa tudi za turiste. Zato bodo deležna vseh vrst prenove – arhitekturne, gospodarske, socialne in okoljske.

Prevrednotili bomo naš odnos do sodobne arhitekture. Ni vsak modernističen betonski »hitlerski bunker« lep in vreden arhitekturnih nagrad. In tudi ni vsaka bolj tradicionalno grajena hiška z dvokapnico, nadstreški in stolpici grda in vredna posmeha arhitekturne srenje.

6. URBANE SERVISNE DEJAVNOSTI

Za osrednje dejavnosti ne bo potrebnih občutno več površin. Že zdaj so predimenzionirane za številčno skromno slovensko populacijo. So kot velika glava na šibkem trupu gospodarstva. Poleg tega je vlaganje v nove zidove in na nove površine le del rešitve. Tudi v starih, celo srednjeveških zgradbah ustvarjajo Nobelovi nagrajenci. Seveda bo treba za del dejavnosti, ki se neprestano širijo, predvideti nova zemljišča. Taksi so medicinski, visokošolski, športni in sejemski centri ter nakupovalna središča. Velik del urbanih servisov bo v domeni zasebne iniciative in bo zapolnil manjkajoče vrzeli v ponudbi. Tako glede vrste storitev kot obsega, lokacije in cenovne ravni.

Ker se številne naše univerze utaplajo v množičnosti, regionalni pripadnosti, študentskih zahtevah in socialnih vprašanjih, bo nujna ustanovitev nove, zasebne univerze. Ta si bo takoj na začetku zastavila najvišja merila odličnosti in mednarodne prestižnosti. V Sloveniji je dovolj vrhunskih pedagogov in raziskovalcev za kaj takega.

7. KMETIJSTVO IN GOZDARSTVO

Proizvodnja domače hrane oziroma čim večja samooskrba bo v prihodnosti strateška prednost in varnost vsake države. Zato bodo potrebni dodatni ukrepi za spodbujanje lastne pridelave in prilagajanje podnebnim spremembam: namakanje, arondacije, komasacije, varstvo pred vodno erozijo, terasiranje, usmerjanje h kulturam, ki so odpornejše na vročino in suše, pridelovanje v rastlinjakih. Dvig temperature bo pomenil tudi dvig višin, ki so primerne za poljedelstvo in živinorejo. Na planotah Jelovice, Pokljuke, Mežaklje, Menine, Pohorja, Roga, Snežnika in drugod se bodo razvile živinorejske farme, v opuščene vasi kočevskih Nemcev se bo vrnila kmetijska raba. Prostorski načrtovalci bomo storili vse za varstvo kmetijskih zemljišč. Tudi tistih, ki jih je že prerasel gozd. V prostorskih načrtih jih bomo določali kot kmetijske površine in tako omogočali takojšnjo vzpostavitev travnikov ali njiv brez ovir s strani gozdarstva ali naravovarstva.

Pestrost in raznolikost ohranjene naravne dediščine in kulturne krajine sta še prednosti naše dežele. Toda

tradicionalnega videza kmetijske krajine ne bo mogoče ohranjati z njenimi drobnimi parcelami, kozolci, poljskimi potmi, obmejki in drugimi drobnimi strukturami. Lahko bomo ohranjali le glavne sestavine krajinske slike, menjajoče se zaplate polj, travnikov, gozda in vasi, le nekatere poti in vaške silhuete z zvoniki. Velike strnjene njive, pašniki, sadovnjaki, nasadi oljk, vinogradi in terase na velikih površinah bodo ustvarili sicer drugačno, pa vendar še razpoznavno slovensko kulturno krajino. Leta mora ohranjati mozaično menjavanje kulturnih rastlin in nasadov, skratka večfunkcionalnost in s tem večjo pestrost, biodiverzitetu in odpornost na ujme, pa tudi na tržne šoke.

Navaditi se bomo morali na rastlinjake, velike hleve, silose, garaže in druge nujne zgradbe sodobnega kmetijstva. Postavili jih bomo v okviru kmetij, vendar ne na vizualno najbolj izpostavljenih legah, s ciljem ohranjanja kmetijske krajine.

Gozd je naše veliko bogastvo. A tega bogastva je preprosto preveč! Ni razloga, da bi bili sredi urbaniziranega in intenzivno izrabljenega evropskega prostora zelena gozdnata lisa z nekaj manjšimi urbanimi koncentracijami. Zato naj bo gozd, zlasti okoli mest, glavna prostorska rezerva za širitev naselitve, industrije, logistike ter umeščanje raziskovalnih, nakupovalnih, športnih in drugih objektov. Gozd bomo izkoriščali mnogo bolj masovno in gospodarno hkrati z verigami lesnopredelovalne industrije po zgledu Avstrije in drugih alpskih dežel. Ustavili bomo širjenje življenjskega prostora velikih živali – medveda, volka in divjih svinj – na račun kmetov, ki tam tudi sicer živijo v težkih razmerah. Če evropski naravovarstveniki in zagovorniki biodiverzitetne hočejo nezmanjšane populacije zveri v Sloveniji, naj to plačajo.

8. INDUSTRIJA IN RUDARSTVO

Minili bodo časi selitve proizvodnje v manj razvite države. Svetovna globalizacija bo težila k podobnim cenam dela ali pa bodo prednosti domačega znanja, inovativnosti in delovnih navad večje od morebitnega dražjega dela. Slovenija bo lahko uspešna z novimi tehnologijami, v izkoriščanju manjših niš še ne dovolj razvitih proizvodov, v izumih, verigah živilsko-prehrambene industrije, logističnih storitvah in podobno. Prostorsko načrtovanje bo moralo zagotoviti zadostne cenovno in infrastrukturno privlačne površine za obstoječo in novo proizvodnjo. Tudi v manjših mestih in občinskih središčih bomo urejali gospodarske cone, obrtne in tehnološke razvojne parke, pa čeprav ti še dalj časa morda ne bodo zasedeni. Postavili jih bomo zlasti ob avtocestnih priključkih in postajah moderniziranih železnic.

Ne bomo več zanemarjali naših surovinskih virov, kot so nekovine, mineralni agregati, okrasni kamen in drugi.

Peska ali granitnih kock nam tako ne bo več treba uvažati iz Italije. Čeprav tehnološko in okoljsko naši premog, zaloge svinca, cinka, urana in druge rudnine zdaj niso zanimivi, bodo prišli časi novih tehnologij in nepredvidenih potreb. Zato bomo naša rudna bogastva strateško varovali. Na najdiščih bomo načrtovali samo gozdno in neintenzivno kmetijsko rabo, ne pa urbanizacije ali pomembnih infrastrukturnih objektov.

9. PROMET

Glavni premik v razvoju prometne infrastrukture bodo nove hitre železnice. In sicer na smereh našega prometnega križa in s trasami čim bolj ob avtocestah. Postaje hitrih prog bodo na lokacijah obstoječih, saj bodo tako omogočile vsakodnevne vožnje zaposlenih, dijakov, študentov, nakupovalcev in turistov. Dostopnost se bo s hitrimi progami še izboljšala in večina Slovenije bo znotraj enourne dostopnosti do središča.

Avtomobilizem bo doživel novo renesanso in razcvet. Človeštvo teži k več svobode v mobilnosti, lastni izbiri poti (tudi končne destinacije!), izbiri časa potovanja in sopotnikov – kar nam omogoča osebni avtomobil. Razvoja ni mogoče zavrteti nazaj – k omejevanju izbire poti, časa, sopotnikov. Pa saj je avtomobilizem v stalnem porastu in še ni izgubil svoje komercialne, socialne in medijske privlačnosti. Ali naj bo nagrada kakšnega prestižnega tekmovanja avtomobil ali sveženj vstopnic za javni promet?

Z razvojem električne mobilnosti, vozil na sončne ali vodikove celice bodo izničene grožnje z onesnaženjem ozračja, toplogrednimi plini in preveliko hrupnostjo. Sodobne tehnologije samokrmiljenja, samozaviranja in podobne bodo odpravile vprašanje prometnih nesreč. Zato se bo izkazalo za zablodo naše stalno ponavljanje o javnem prometu in omejevanju avtomobilizma – tudi v manjših krajih in na podeželju. Skratka, vzdrževali in razvijali bomo naš sistem cest vseh rangov in nanje vezali tudi druge dejavnosti – trgovine, turistična središča, javne servise. Sisteme javnega prometa pa bomo vzdrževali in gradili tam, kjer so ekonomsko zadostni populacijski pragi, kjer gre za masovnost prometnih poti, zasičenost cest in kjer obstajajo resnične fizične omejitve, recimo v večjih mestih.

Zgradili bomo nekatere nujne cestne odseke. Med njimi tunel pod Vršičem, ki bo omogočal stalno povezavo Gorenjske z Gornjim Posočjem po slovenskem ozemlju. Vršiška cesta bo plačljiva kot gorska turistična in hkrati muzejska cesta. Zgradili bomo drugo cev karavanškega cestnega predora; avtocesto od Postojne do Ilirske Bistrice, ki bo ta izolirani del Slovenije povezala s središčem; tunel pod Kladjem za povezavo Gorenjske z Idrijsko-Cerklijsko regijo; boljšo povezavo med Kočevsko in Notranjsko prek Sodražice. Odpraviti je treba že pol stoletja trajajočo sramoto slovenskega

turizma in prometa – južno blejsko obvoznico – ter še drugi dve veliki sramoti – ljubljansko železniško postajo in danes povsem manjkajočo ljubljansko avtobusno postajo!

Avtocestnih povezav Italije s Kvarnerjem (bodisi iz Trsta prek Kozine ali prek Divače in Pivke) Slovenija ne potrebuje, saj služi le turističnemu gospodarstvu Hrvaške. Naj jih zgradi tuji kapital in pobira cestnino izven sistema naših avtocest.

Pomemben napredek bo tudi v letalskem prometu, zlasti v razvoju zasebnega letalstva z manjšimi plovili.

10. ENERGETIKA

V energetske gospodarstvu nam ni treba drugega kot uresničevati že sprejete zaveze o trajnostni, obnovljivi, domači, zeleni energiji. To so vodne in vetrne elektrarne ter izkoriščanje sončne energije, biomase in geotermalne energije.

Zgradili bomo verigo hidroelektrarn na Muri in tako nadaljevali njeno izrabo po zgledu Avstrije. Elektrarne bodo večnamenske in bodo omogočale vnovično vzpostavitev hidrofilnih obrečnih gozdov, mrtvic, ki se zdaj izsušujejo zaradi poglabljanja struge Mure. Šele tako bo možno ohranjanje biodiverzitete in vsega drugega, kar naj bi varovala zdaj »izsušena« Natura 2000. Dvig podtalnice bo omogočal zanesljivo vodooskrbo, iz zajezene reke bo možno učinkovito namakanje. Nasipi ob zajezeni reki bodo varovali pred poplavami in erozijo, po njih bodo urejene kolesarske in pešpoti z dostopi za ribiče in čolnarje. Podobno bomo ravnali na srednji Savi do Tacenskih brzic. Množica novih malih vodnih elektrarn bo olajšala življenje na gorskih kmetijah in s svojimi derivacijami ali manjšimi ojezeritvami prispevala k večji krajinski pestrosti.

Vetrne elektrarne bodo zgrajene na vzpetinah in robovih našega Krasa, na Trnovsko-Banjški planoti, na hrušiškem hribovju vse do Nanosa in na vzpetinah vse do Slavnika. Popestrile bodo manj zanimivo krajino z novim inženirskim pojavom. Ne bomo več izolirana čudaška oaza sredi Evrope, kjer se vrtijo stotine vetrnic.

Za postavitev sončnih kolektorjev bomo izkoristili ne le strehe, ampak tudi pobočja nasipov, usekov, velika parkirišča (v Italiji jih postavljajo zlasti ob avtocestah), krajinsko in ekološko manj zanimive vzpetine. Za geotermiko bomo zavrtali globlje, tudi več tisoč metrov pod površje. Kar nam bo, upamo, omogočilo toplifikacijo številnih mest na robu Panonske nižine. Če bomo ob tem našli še zemeljski plin ali nafto, ne bomo zanetili novega spora z okoljevarstveniki, temveč smotrno izkoristili te naravne darove. Toplarne na (odpadno ali manj uporabno) lesno biomaso bodo zgrajene sredi gozdnatih pokrajin. Bioplinarne sredi kmetijskih

območij ne bodo deležne stalnega nasprotovanja ali celo zapiranja. Iskali bomo nove tehnološke možnosti pred smradom, ne pa pristajali na popolne zapore in odrekanje taki reciklaži rastlinskih odpadkov.

11. VODNA INFRASTRUKTURA

Že najstarejše kulture – od sumerske, egipčanske do indijske in kitajske – so poznale smotrno izkoriščanje vodnega bogastva z zajezitvami, namakalnimi sistemi, oskrbo s pitno vodo in nasipi in jezeri za varstvo pred poplavami. Tudi mi bi se morali naučiti kaj iz te civilizacijske dediščine. V Sloveniji se bomo spoprijemali, kljub veliki vodnatosti, z velikimi nihanji, torej s sušami in povodnjimi, občasnimi pomanjkanji pitne vode in vode za kmetijstvo in živinorejo, pa tudi z izjemnimi poplavami v nižinah ter hudournim delovanjem voda v gorovjih. Zato bomo obnavljali in gradili večnamenske vodne zadrževalnike in akumulacije, urejali inudacijska območja, zgradili akumulacijo Padež za oskrbo Obale ter verigo akumulacij na Savi ob Ljubljani za bogatenje podtalnice.

Slovenija je pretežno celinska dežela, ki ji primanjkuje jezerskih površin, dragocenih za zadrževanje visokih voda, gojenje rib, poletno rekreacijo, turizem in ustvarjanje pestrejših ekosistemov. Zato bomo v vsaki občini uredili najmanj eno umetno jezero ali jezerce glede na geološke pogoje. Tako bomo sanirali del opuščeni gramoznic in glinokopov, pa tudi – z zajezitvijo kakega potoka – izkoristili marsikatero stransko, za kmetijstvo nezanimivo dolino. To bo ne samo gospodarsko koristno, temveč bo tudi pomembna ekosistemska storitev, ki bo prispevala k biodiverziteti in krajinski pestrosti.

12. TURIZEM

Ugodna gibanja v turizmu v začetku 21. stoletja so posledice globalizacije, širitve blagostanja na srednji razred v azijskih državah ter varnostnih vprašanj v arabskem svetu in Turčiji. Porast turizma v Sloveniji v tem času pa nas je uspaval in občutno premalo smo vlagali v nove, pestrejšje in zahtevnejše turistične proizvode. Zelo smo zaostali za primerljivimi turističnimi regijami, kot so Koroška, Furlanija in Benečija, Istra, Kvarner. Ob tem si ne smemo domišljati, da samo mi načrtujemo zeleni, trajnostni, vzdržni in ekološki turizem. Danes imajo te cilje prav vse turistične dežele sveta in razvijajo tudi nove gradbeno, tehnološko in površinsko zahtevne turistične ponudbe v skladu s temi načeli: nove plaže, vodne parke, smučišča, nove žičnice in gorske ceste, doživljajske parke, pešpoti, kolesarske poti, nove hotele, umetna jezera, turistična letališča, marine, športne centre, dirkališča vseh vrst.

V Sloveniji bomo bogatili turistično ponudbo z novimi programi in gradnjami, čeprav bomo še naprej zelena

destinacija. Tudi v Dolomitih, na Koroškem, v Švici, na Norveškem ravnajo tako. Odprli bomo več novih dostopov v visokogorje, ki bo zaradi dviga temperature postalo še bolj privlačno za turizem, rekreacijo, zdravljenje in t. i. vikendaštvo. Obnovili bomo opuščene centre na Kobli, Zelenici, Zatrniku, zgornjem delu Vitranca, zgradili dostop na Velo polje in vsaj enega na vzhodne Savinjske Alpe (bodisi na Kamniško sedlo bodisi na Korošico). Smučišča bomo širili na višje ležeča zemljišča, ki bodo hkrati z umetnim zasneževanjem omogočala zanesljivo sezono. Turizmu in pohodništvu bomo odprli nove dele visokogorja, pa tudi nekatere zdaj nedostopne soteske rek ali potokov.

Kot že zapisano, bomo zgradili več umetnih vodnih površin, ki bodo privlačne turistične destinacije za izletniški turizem. Na Obali bomo uredili pešpot, sprehajališče (lungomare) v celotni dolžini, in odpravili nepotrebna varstva padajočega kamenja s klifov. Smotrnejše bomo izkoristili površino Sečovljskih solin. Sedanja raba je gospodarsko marginalna, zahteva pa obsežne površine, velika vlaganja v obnovo in varstvo. Del solin bomo ohranili kot muzej solinarstva, del preuredili v marine in notranje plovne kanale z apartmaji, zgrajenimi nad njimi. Del bomo namenili razširitvi letališča. Nastala bo slovenska Florida, ki nudi turistične proizvode zahtevnejšim, starejšim gostom ali trajnim naseljencem, pa tudi ljubiteljem navtičnega turizma. Povečali bomo dolžino naših obal z graditvijo enega ali več umetnih otokov iz materiala uravnanih ali terasiranih klifov.

Slovenija potrebuje najmanj eno lokacijo za turistične in športne avtomobilске prireditve. To bi lahko bilo dirkališče za avtomobilске ali motoristične dirke, ki bi bilo hkrati vadbeni poligon in občasni prireditveni prostor za različne masovne prireditve. Lokacija mora biti seveda blizu avtocestnega priključka, lahko tudi v bližini meje, za pritegnitev obiskovalcev iz tujine.

Širili bomo mrežo kolesarskih in pešpoti, gorskih in planinskih poti hkrati z različno ponudbo ob njih. Prostor bomo urejali tudi za nove oblike športnih in turističnih dejavnosti, kot so adrenalinski športi, »zgodovinski« turizem z obiski prizorišč obeh svetovnih vojn ali safari turizem v naših divjinah. Gradove, dvorce in opuščene samostane bomo v čim večji meri privatizirali ob hkratnih zavezah za njihovo kulturno, turistično in muzealsko rabo. Obnovili ali zgradili bomo »kopije« nekaterih gradov ali utrdb, ki so le še razvaline (npr. Vipavski grad, grad Kamen, rimski tabor na Hrušici), predstavili bomo dele antičnih ostankov hkrati z novimi kopijami rimskih hiš in obzidij (morda v Ajdovščini, na Ptujju, pri nekropoli v Šempetru). Seveda bomo večali našo ponudbo naravnih termalnih vrelcev, gastronomskega in enološkega turizma.

Urbani turizem je v porastu vsepovsod po svetu, čeprav se običajno kopiči le v glavnem mestu države in

nekaterih najbolj zgodovinsko zanimivih mestih. Poleg Ljubljane, ki je že deležna globaliziranih turističnih blagodat, moramo urbani turizem krepiti v Mariboru, na Ptuj, v Celju, obalnih mestih, Vipavskem Križu, Višnji Gori, Kostanjevici na Krki in Slovenj Gradcu, če naj omenim le tiste z največ privlačnostmi.

Naj še enkrat opozorim na veliko sramoto našega turizma, in sicer da v pol stoletja nismo uspeli izločiti prometa okoli bisera naše ponudbe – blejske jezerske obale. Prav Bled bi imel od graditve južne obvoznice proti Bohinju največ koristi in naj zato prispeva velik finančni delež za to! Skopuški Blejci pa ne zmorejo urediti niti pločnika za pešce na delu obale med Zako in Vilo Bled in turisti iz celega sveta tam hodijo kar po cesti za motorni promet. Groteskno je videti turiste, ki posedajo pred reprezentančnim vhodom v hotel Toplice, nekaj metrov mimo njih pa grmijo kamioni, naloženi s hlodovino, gradbenim materialom ali smetmi!

13. VARSTVO NARAVE IN OKOLJA

Odpravili bomo polovico območij Natura 2000. Za to sta vsaj dva razloga. Popolnoma nemogoče je, da bi bilo v Sloveniji dva- do trikrat več dragocenih habitatov in varovanih ptic kot v sosednjih primerljivih državah ali kjer koli v EU. Takrat so naši naravovarstveniki določili območja Nature 2000 »na zalogo«, kot najboljše možno izhodišče za pogajanja z drugimi sektorji glede potreb za urbano širitev. A pogajanj ni bilo in več kot tretjina našega ozemlja je v rezervatu. Pa to niti ne bi bil tak problem, če bi ravnali, kot ravnajo v ozaveščenih, razumnih članicah EU. Te varujejo le tiste habitate in življenjske prostore ptic, ki so bili razlog za Natura 2000 na določeni površini. V drugih pa umeščajo urbane dejavnosti, turistično infrastrukturo, prometnice in vse to usklajujejo z varstvenimi zahtevami. Pri nas sistem Nature 2000 pomeni popolno prepoved za kakršno koli razvojno dejavnost, pa če še tako malo ogroža varovane rastline ali živali.

Ozaveščeni prostorski načrtovalci varujejo naravno dediščino ne glede na to, ali je v uradnem varstvu ali ne, saj upoštevajo še druge kriterije, kot so urbana ekologija, estetika naravnih pejsažev okoli mest, sestavine kulturne krajine. Ne drži, da moramo čim več naravnega okolja zaščititi, saj bo preostala narava uničena zaradi nasilja urbanistov.

Ekologi bodo spremenili svojo miselnost in ne bodo več najbolj nesrečni, kadar bodo objektivne strokovne meritve dokazale, da okolje ni onesnaženo in da ljudje niso ogroženi. Veseli bodo, da je okolje dokazano dovolj čisto. Prizadevali si bodo, da s tehničnimi ukrepi varstva, renaturacije in sanacije skupaj omogočimo tudi ohranjanje delovnih mest, nov dohodek in vsakršen razvoj. Spoznali bodo, da je tudi z novimi tehnologijami in okoljsko dognanimi projekti mogoče ustvariti večjo biodiverziteteto, ohranjati ogrožene vrste in vzpostavljati

pestrejšo krajino. Primeri, ki sem jih že omenjal, so nove, čistejše, manj hrupne in energetsko manj potratne tovarne, toplarne, kamnolomi ali peskokopi, farme, večnamenske akumulacije, novi pašniki na visokogorskih planotah, umetna jezera, pešpoti in kolesarske steze, ribje steze ali lestve, poti za migracije živali.

Sektorji varstva narave ali okolja ne bodo več imeli moči, da popolnoma prepovejo neko prostorsko ureditev, ki je že bila demokratično preverjena, strokovno utemeljena in gospodarsko potrebna. Možne bodo le prilagoditve v mikrolokaciji in tehnični izvedbi, torej okoljsko prilagoditveni ukrepi, ne pa popolne zapore, kot smo jim priča na Muri, Volovji rebri, obvoznici okoli Škofljice, pri ljubljanskem športnem letališču, zasneževanju na Voglu ...

14. ZAKONODAJA

Ena od prihodnjih vlad bo zaslovela po tem, da v svojem mandatu ne bo spremenila prostorske zakonodaje. Za nalogo si bo zadala natančno izpolnjevanje veljavnih zakonov. Prostorska disciplina, vključno s črnimi gradnjami, se dosega s spoštovanjem zakonov, in ne z njihovim stalnim menjavanjem. Odpravljena bo dvojnost prostorskega načrtovanja. Namreč tistega uradnega, demokratično in strokovno sprejetega, in tistega neformalnega. Zadnjega tvorijo »zainteresirane javnosti«, civilne iniciative, društva in vase zagledani posamezniki, vsi skupaj pa s popolno medijsko podporo. Ta sistem omejuje ali v nedogled odmika v prihodnost že sprejete, dogovorjene ali celo finančno podprte projekte. Ministrstvo bo prevzelo svoj del odgovornosti, saj že veljavni zakoni govorijo o prevladi javnih koristi in dolžnosti, da odloči minister, če ni mogoče doseči strinjanja med sektorji, skupinami pritiska in drugimi deležniki. Z drugimi besedami, že zdaj je mogoče presekati brezplodne debate in prekiniti zaviranje projektov!

Odpravljen bo tudi vzporedni sistem pobud, ki naj prostorskim načrtovalcem služi le kot kazalnik o prostorskih potrebah in gibanjih. In ne, kot zdaj, pričakovanjem, da se bo pobudam tako ali tako popustilo, da bo prostorski načrt zato spremenjen, da so, skratka, želje občanov legitimne in morajo postati tudi legalne. Koliko je pri tem zemljiške špekulacije, pričakovanj za legalizacijo nezakonitih gradenj in drugih nečednosti, pa je že drugo vprašanje.

15. ZAKLJUČEK

Uresničevanje drugačnih vizij prostorskega razvoja Slovenije je težka naloga. Vizij ustvarjalnega preoblikovanja prostora - v službi okolja, narave in človeka, vizij ki bodo prispevale k večji konkurenčnosti, vzdržnosti in intenzivni izkoriščenosti prostora hkrati. Ali, kot je dejal John F. Kennedy: „Tega cilja (potovanja na Luno) si nismo izbrali zato ker bi bil lahek, ampak, ker je težak“.